

HORVÁTH GÉZA

VASS LAJOSRA EMLÉKEZVE – SZÜLETÉSÉNEK 90., HALÁLÁNAK 25. ÉVFORDULÓJÁN

Vass Lajos kivételes tehetség volt. Zeneszerzőként, karnagyként, pedagógusként egyaránt. Huszonhét éven át tanította, nevelte, vezényelte a Csehszlovákiai Magyar Tanítók Központi Énekkarát. Bár ő nem ezt tartotta a legfontosabbnak, mégiscsak a televíziós népzenei vetélkedő, a később mozgalommá duzzadó *Röpülj, páva!* hozta meg számára a népszerűséget. Furcsa és megmagyarázhatatlan, hogy az azóta újjáéledt mozgalom mai szervezői alig-alig emlegetik Vass Lajos nevét.

Vass Lajos 1927. április 5-én született a Heves megyei Poroszlón. A református elemi iskola négy osztályát szülőfalujában végezte. Bár a tehetségvizsga alapján felvették a Sárospataki Református Kollégiumba, szülei inkább a Debreceni Református Kollégium Tanítóképzőjébe írárták. A képzőt református kántori oklevéllel hagyta

el. Debreceni évei alatt döbönt rá, hogy micsoda értéket jelentenek azok a népdalok, amelyeket édesapjától hallott. Másodéves korától kezdte el gyűjteni szülőfaluja népdalait. Harmadéves volt, amikor a *Százhatvan poroszlai népdal* című dolgozatával második díjat nyert az Országos Középiskolai Táj- és Népkutató Intézet pályázatán. Debreceni tanárai közül mindig nagy szeretettel emlegette *Gulyás György* és *Csenki Imre* nevét.

1946-tól a budapesti Liszt Ferenc Zeneakadémián tanult. Tanárai között volt *Ádám Jenő*, *Vásárhelyi Zoltán*, *Harmat Artúr*, *Gárdonyi Zoltán*, *Veress Sándor*, *Farkas Ferenc*, *Járdányi Pál*, *Bárdos Lajos*, *Szabolcsi Bence*, *Braun Paula*. Diplomamunkáját, az *Este a táborban* című szimfonikus képet 1951-ben mutatták be. Egy évvel később ezzel a művével érdemelte ki az *Erkel-*

díjat. A Főiskola mellett a Népi Ének-, Játék- és Táncegyüttes korrepetitora, karvezetője és zeneszerzője volt. 1947-ben a *Béres Ferenc* által készített hatlyukú parasztfurulyához írt *Furulyaiskolát*, amely *Kodály Zoltán* ajánlásával és előszavával jelent meg.

1949 februárjától a Petőfi Tisztképző Akadémia művésztanára és az iskola férfitáncos karnagya volt, majd ugyanennek az évnek szeptemberétől a Magyar Néphadsereg Művészegyüttesének korrepetitora lett (*Vásárhelyi Zoltán* és *Forrai Miklós*) oldalán. Az együttes 1956. szeptember 7-étől Kínában vendégszerepelt. A nagy sikerű turné során angol nyelvű rádióadásokból értesültek a magyar forradalomról és később arról is, hogy a forradalom leverésére szovjet csapatok érkeztek Magyarországra, ezért az együttes megragadta a moszkvai fellépést. Az

1956 karácsonyán hazaérkező Művészegyüttesre kemény büntetés várt: 1957. január 1-jével feloszlatták. Hasztalan volt *Kodály Zoltán, Alexandrov és Vinogradov* tiltakozása. Vass Lajost lefokozták, menesztették a hadseregtől, és többé nem kaphatott állást hivatásos zenei társulatnál. Két évig állás nélkül maradt. *Ferencsik János* szívesen maga mellé vette volna segédkarnagynak az *Állami Hangversenyzenekarhoz*, majd a *Rádió Énekkara* vezetőitől kapott két alkalommal is felkérést a karnagyi állásra. Mindhárom alkalommal a szerződés aláírása előtt „magas helyről” jött a letiltó parancs.

Az állástalanság éveiben nyelveket tanult, zenei műveltségét bővítette: *Lendvai Andornál*, majd 1962-ben Velencében *Paolo Mirko Bononinál* fejlesztette ének tudását. 1960-ban a Ganz-Mávag *Acélhang* férfikarát, majd 1962-től haláláig a Vasas Központi Művészegyüttes vegyeskarát vezette. 1975-től az együttes szimfonikus zenekarának is karmestere lett.

Szíjjártó Jenő zeneszerző és karnagy sokéves erőfeszítéseinek köszönhetően 1964 novemberében megalakult a Csehszlovákiai Magyar Tanítók Központi Énekkara (CSMTKÉ). Néhány próba után azonban az alapító karnagynak politikai okokból távoznia kellett a kórus éléről. Bár a CSMTKÉ-nak több karnagya is volt (*Janda Iván, Ág Tibor, Schleicher László*), az együttes művészeti vezető nélkül maradt. A szomorú helyzetet egy alkalommal *Takács András* koreográfus elpanaszolta *dr. Kaposi Edit* néptáncutatónak, aki máris felajánlotta, hogy hívják meg vendégkarnagynak férjét, *Vass Lajost*. Az ötletet mindkét fél jónak találta, Vass Lajos 1965 elején gőzerővel fogott hozzá a lelkes együttes fejlesztéséhez. A „vendégkarnagy” kifejezés talán némileg félrevezető. A hivatásos együtteseitől megfosztott Vass Lajos vezető karnagya, tanára, impresszáriója, valóságos családtagja lett a kórusnak. Tudatosította, hogy amatőrökkel dolgozik, de egy pillanatig sem gondolta, hogy a kórust műkedvelő szinten kellene tartania. A CSMTKÉ-t hamarosan nemzetközi szinten is elismerték. A kórustagok sorra alapították az énekkarokat, a meglévők fejlődése pedig soha nem tapasztalt fejlődésnek indult. *Szíjjártó Jenő*nek az volt az elsődleges célja, hogy műhelyt, iskolát

biztosítsa a szlovákiai magyar karnagyoknak, karnagyjelölteknek. Az alapító elképzelését a vendégkarnagy is átvette. De nem csupán ilyen közvetett módon támogatta a szlovákiai magyar kórusmozgalmat. Ha megkérték, szívesen írt műveket névre szólóan a pelsőcieknek, a rozsnóiaknak, a rimaszombatiaknak..., és ha hívták, ellátogatott a próbáikra is.

Ág Tibor és *Schleicher László* kilépése után két vezető karnagy maradt a CSMTKÉ élén: *Janda Iván* művészeti vezető és *Vass Lajos* vendégkarnagy. Példás összhangban és munkamegosztásban dolgoztak. Egyikük sem a másik előtt vagy mögött: egymás mellett.

Vass Lajos természetes és megnyerő modora, humorérzéke képes volt minden görcsöt feloldani. A próbán következetesen szigorú karnagy a színpadon abszolút megbízható volt. Magabiztosan irányította a kórusát kezével, szemével, mozdulataival, biztató mosolyával. Átlagon felül tisztelte énekeseit. A próbán csökönyösen újra és újra felbukkanó hibák miatt sohasem sértődött meg: az igyekezetet értékelte, nem az eredménytelenséget. A legerősebb elmarasztalásnak is az volt a mondanivalója, hogy „ti ezt meg tudjátok csinálni”. Együtt lélegzett a kórusal: egy-egy próbaszakasz elejét és végét számára nem az óra mutatója jelezte. Ha úgy érezte, hogy az énekesek elfáradtak, szünetet rendelt el. Nem állt meg minden apró hibánál, csak azokat tette szóvá, amelyek kiküszöbölhetőségéről meg volt győződve. Egy valamit azonban nagyon megvetett: az igénytelenséget. Gyakran hívta fel „tanítványai” figyelmét a műfaji tisztaságra és a „zenei környezetszennyezés” óriási veszélyeire.

1990-ben gyilkos kór támadta meg. Egészségi állapota két műtét ellenére gyorsan romlott. Ennek ellenére mindkét kórusával és zenekarával még halála évében, 1992-ben is hihetetlen energiával dolgozott. 1992 áprilisában Abroncsoson jött össze a Tanítókórus – elszomorítóan alacsony létszámban. Mivel ebben az évben ez már a harmadik olyan fellépés volt, ahol szokatlanul magas volt a távolmaradás, Vass Lajos megrázó (és felrázó) hangvételű levélben fordult a tagokhoz. A levél utolsó előtti, aláhúzott mondata a CSMTKÉ berkeiben szállóigévé vált: „*Halaszthatatlanul meg kell mutatnunk*

a Nagyvilágnak, hogy milyen erő rejlik a felvidéki magyar tanítóságban!” Ezt követően a Tanítókórus már csak kétszer találkozhatott Vass Lajossal: májusban Érsekújvárott (a Csengő Énekszón) és júniusban, a budakeszi Erkel Napokon, ahol a nagybeteg karnagy nemcsak vezényelt, hanem szólóénekesként is közönség elé lépett *dr. Bónis Ferenc* előadásában (A magyar zsolttár születéséről). A vasárnap reggeli próbán Vass Lajos közölte, hogy „orvosai szigorú házi pihenőt írtak elő számára; most is lázasan jött közénk”. Az úrnapi körmeneten elénekeltünk néhány egyházi művet, majd elbúcsúztunk tőle. Akkor még nem tudtuk, hogy ez volt az utolsó kézfogás.

1992. november 6–8. között Pozsonyban jöttünk össze. Szombaton reggel a pozsonyi kórustagok döbbenetes hírral állítottak be: a rádióból tudják, hogy elhunyt Vass Lajos. Este *Józsa Mónika* diplomahangversenyére látogattunk, ahol a diplomázó könnyes szemmel, de hihetetlen önuralommal jelentette be a nagyközönség előtt a halálhírt. November 26-án, egy csütörtöki napon búcsúztunk „Lajos bácsitól” a rákoskeresztúri Új Köztemetőben.

A Csehszlovákiai Magyar Tanítók Központi Énekkara 1994-ben, a jubileumi hangversenyen vette föl szeretett vendégkarnagya nevét. A Szlovákiai Magyar Pedagógusok Vass Lajos Kórusának azóta több vendégkarnagya is volt (*Tamási László, Sapszon Ferenc, Tóth Árpád, Stauróczky Balázs*), és időközben a művészeti vezető személye is megváltozott: *Józsa Mónika* még Janda Iván életében, 2006-ban vállalta el ezt a tisztséget.

Idén bővelkedünk nagy évfordulókban (Arany János születésének 200., halálának 135., Tompa Mihály születésének 200., Kodály Zoltán születésének 135., halálának 50. évfordulója és a reformáció öt évszázados jubileuma). A szlovákiai magyarság és a zenekedvelő közönség nem feledkezhet meg Vass Lajos kettős évfordulójáról sem. A Szlovákiai Magyar Pedagógusok Vass Lajos Kórusa egy hanghordozóval tiszteleg a reformáció 500. évfordulójának. A CD-bemutató hangverseny november 11-én lesz a Pozsony-Óvárosi Evangélikus Egyházközség Nagytemplomában, ahol Vass Lajos- (és természetesen Kodály-) művek is elhangzanak.